

recenzije – *recensiones*

Jože KRAŠOVEC, *Med krivdo in spravo/ Between Guilt and Reconciliation*.

Svetopisemska družba Slovenije, študijska zbirka, 2. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 2000., 581 str.

Monografija *Med krivdo in spravo* je zbirka radova dr. Jože Krašovca, profesora biblijskih znanosti (Staroga zavjeta) na Katoličkom bogoslovnem fakultetu u Ljubljani. Radovi su nastajali i bili objavljeni u razdoblju između 1970. i 2000. godine.

Odmah na početku knjige je objavljena *potpuna bibliografija* Jože Krašovca od godine 1970. do 2000. (str. 19–58). Bibliografiju je izradila u suradnji s Petrom Weissom Simona Frankl, koja vodi bibliografiju pojedinih akademika u SAZU. Na kraju monografije (str. 565–581) je pridodao Matjaž Rebolj osobno i stvarno kazalo. Knjiga ima i nekoliko slika u boji s temama Svete zemlje.

Prvi dio (str. 67–203) predstavlja prijevod monografije koju je Krašovec objavio 1984. prilikom četiristogodišnjeg jubileja Dalmatinove Biblije pod naslovom *Antithetic Structure in Biblical Hebrew Poetry* (E. J. Brill, Leiden). Antiteza je stilski

figura suprotnosti: istina – laž, svjetlo – tama, pravednost – nepravednost, mudrost – ludost, itd. Ona se često susreće u biblijskim spisima, osobito u pjesničkim spisima, iznad svega u psalmima. Pisac analizira antiteze u Deborinoj pjesmi, u Psalmu 73, u knjizi proroka Jeremije, Ezekijela, Joba. Analizira literarno i teološko značenje biblijske antiteze u kontekstu grijeha i krivnje i mudrosti i pomirenja čovjeka s Bogom. Pri kraju monografije donosi popis svih biblijskih mjesta u SZ gdje se pojavljuju antiteze.

U drugom su dijelu (str. 205–505), pod naslovom *Biblijska teologija krivnje i pomirenja*, sabrani članci koje je autor objavio u raznim časopisima i monografskim izdanjima. Članci su biblijsko teološke ili čisto egzegetske naravi. Oni su objavljeni u Bogoslovnom vestniku ili u drugim časopisima i trebalo bi vremena i prostora da se svi oni prikažu. Krašovec se kroz ove radove pokazuje kao vrsni poznavalac Svetog pisma i Staroga i Novoga zavjeta. Analizirao je pojedine biblijske tekstove u njihovu hebrejskom izrazu. Piše o Božjoj svetosti (hebr. *qôdeš*) u kontekstu Izajjina poziva u proroke (*Iz* 6, 1s) i drugih izajjanskih tekstova (*Iz* 2, 2–4; 11, 1–9). Raspravlja o biblijsko teološkom značenju biblijskog izraza *pravednost*

(hebr. *cedaqah*) u Psalmu 139 (str. 237–244) i u kontekstu kršćanskog razmišljanja o pravednosti jednog Anzelma Canterburyjskog i Tome Akvinskoga (str. 259–269). Podrobno analizira Izaijin tekst (*Iz* 43, 1–3a) o izbavljenju iz babilonskog sužanjstva u kontekstu deuterioizaijanske teologije (*Iz* 40 – 55).

Pokazuje kako kroz povijest egzegeze od IV. do XIII. st. tumače *Ps* 45 Židovi (npr. Raši, XI. st.), a kako kršćani (Jeronim u IV.–V. st.). Temelji svoje izlaganje na još nekim drugim i kršćanskim i židovskim drevnim piscima. Vidi se kako su Židovi različito tumačili pojam Mesije, kad su kršćani počeli pojam Mesije primjenjivati na Isusa i tvrditi da je u Isusu Mesija već došao. Psalm je svadbena pjesma, ispevana u čast izraelskomu kralju i njegovoj zaručnici. Krašovec analizira tekst i pokušava odgovoriti na pitanje tko je *kralj* u Psalmu 45. Jeronim je u kralju vidio Isusa i u njegovoj zaručnici Crkvu. Raši je vidio u kćeri kraljevoj Izraelovu zajednicu (hebr. *kneset jisra'el*) ili kraljevu Crkvu (*knesij-jah šel melek*). Takvo tumačenje psalma može biti tema međureligijskog dijaloga između Židova i kršćana (229–236).

Izvrstan je rad o *spasenjskoj* povijesti (str. 245–258) u Staromu zavjetu. Analizira govor *sz.* proroka koji iz iskustva sadašnjosti govore o prošlosti i o budućnosti. To je izvrstan doprinos teologiji povijesti.

Podugački je rad o Svetopisamskim piscima između krivnje i pomirenja (str. 270–302), objavljeno nekoć u knjizi *Zakaj (ni)sem kristjan*, Mohorjeva družba, Celje, 1979. Ovaj je rad svjedočanstvo čovjeka koji ne samo izvršno poznaje Bibliju, nego od nje i živi: nad njom razmišlja dan i noć.

Valja istaknuti i članak u kojem je pokušao odgovoriti na pitanje *Kaj je naposled s hudobnim duhom?* (Što je konačno sa Zlim duhom?). Članak je prvotno

objavljen u *Zborniku predavanja s teološkog tečaja za studente i intelektualce (1980.–1981.)*. Krašovec pokušava odgovoriti na to pitanje trijezno, temeljeći svoj govor na Svetom pismu i na izlaganjima kršćanskih teologa i crkvenoga učiteljstva. Zlo i Zli je tajna nesavršenoga svijeta i otajstvo slobode stvorenih bića. Pretjerani strah pred vragom znak je pomanjkanja vjere, nadmoć zla otajstvo je Božje ljubavi i moć čovjekove vjere, ufanja i ljubavi.

Jedan je rad posvećen trpljenju *Trpljenje između krivnje i oproštenja* (str. 359–370). Pokazuje kako trpljenje ulazi u bit ljudske povijesti, u narav samoga stvorenoga bića. Trpljenje čovjeka očičuje. Kao primjer čovjekova trpljenja uzima *Tuzaljke* i tumači ih.

Jedva da ima teme koju Krašovec nije u zborniku svojih radova dotakao. Pisao je i o inkulturaciji Biblije, o poimanju obitelji i braka, o odnosu Crkve prema Židovima: komentirao je dokument *Spominjemo se: razmišljanja o holokaustu* (Rim, 1998.), o agresiji Jugoslavije na Sloveniju i na Hrvatsku.

U poglavlju *Glas za resnico in pravico* (str. 506–534) Krašovec iznosi svoje stavove o odnosima Crkve i države, poglavito Teološkog fakulteta i sveučilišta. Piše o poteškoćama kroz koje je Bogoslovni fakultet morao proći da bi uspio postići ponovno uključenje u ljubljansko Sveučilište. Ističe aroganciju starokomunista koji su nastavili vladati i nakon raspada Jugoslavije i sloma komunizma. I to opisuje u kontekstu biblijske teme *poziva i služenja*. Budući da su proroci vjerovali u Božji autoritet, oni su znali da je odgovornost pozvanih i izabranih pojedinaca mnogo veća nego onih čiji obzor razmišljanja ne nadilazi obzor djece ovoga svijeta.

Na kraju je pridodan i *sažetak* na engleskom jeziku (str. 549–563)

Knjiga *Med krivdo i spravo* je zbirka izvrsnih radova mladoga bibliciste Jože Krašovca u njegovu rasponu od 1970. do 2000. godine. Budući da je on rođen u Podčetrtku, na samoj granici Slovenije i Hrvatske, slovenski mu je jezik lagan i tečan. Preporučam knjigu svećenicima, teolozima i svim kršćanskim intelektualcima. Ona će im ne samo približiti tajnu Svetoga pisma, nego u njima probuditi i razbuktati plamen ljubavi do Riječi Božje.

Adalbert Rebič

France ROZMAN, *Apokalipsa – Razodetje*.

Komentar. DZS, Ljubljana, 2000., 291 str.

France Rozman je profesor biblijskih znanosti (Novoga zavjeta) na Bogoslovnom fakultetu u Ljubljani (odnedavno u mirovini). Svega svojeg radnog vijeka nastojao je usadivati Sveto pismo u svoj narod. Zato je napisao niz izvrsnih biblijskih djela i prevodio Sveto pismo na slovenski jezik (*Jezusova blagovest*, 1979.; *Nova zaveza*, 1984.).

Knjiga *Otkrivenja* je vrlo složeno pisana pa je teška za razumijevanje. Ne samo zato što se u njoj radi o posljednjim tajnama spasenjske povijesti, nego još više zato što su govor, rječnik, stil neobični nama ljudima današnjice. Njen jezik je čak drukčiji nego jezik drugih biblijskih knjiga. Zato je moramo čitati vrlo pomno i oprezno tumačiti. Pisac *Otkrivenja* poseže za mnogim viđenjima koja su puna živopisnih slika, simbola i brojki. On nije namjerno tako pisao da ga ne bi nitko mogao razumjeti »do vremena svršetka« (*Dn* 12, 4), nego je pisao na takav zagonetni način jer nije mogao neprijatelje Crkve imenovati po imenu i događaje po njihovom pojavnom tijeku. To bi za nj bilo preopasno.

Zato je posegao za apokaliptičkim književnim oblikom koji su njegovi čitatelji mogli razumjeti. Oni su dobro poznavali apokaliptički govor Staroga zavjeta i bogate apokaliptičke izvanbiblijske književnosti. Ivan je *Otkrivenje* napisao zato da svoje suvremenike, progonjene kršćane, utješi i uvjeri ih u konačnu pobjedu Boga nad Sotonom, dobroga nad zlom, ljubavi nad mržnjom.

Po sadržaju vidi se da je *Otkrivenje* duboko usidreno u povijest posljednjih deset godina prvoga stoljeća, kad su kršćani bili užasno progonjeni zbog svoje vjere u Isusa Krista. Oni su u Ivanovom govoru prepoznali svoje vrijeme, svoje nevolje, ali i otkrili nadu u bolju budućnost, vjeru u pobjedu Božju nad svim zlim silama.

Knjiga *Otkrivenja* je danas vrlo suvremena. Mnogi je s velikim zanimanjem čitaju i u njoj otkrivaju ili misle da otkrivaju ono čega u njoj nema. Otkrivaju strahote suvremenoga vremena; potrese, atomske eksplozije, nuklearne elektrane, tvornice koje zagađuju okoliš i slično. U knjizi očito ima temelja i za takvo razmišljanje, ali *cum grano salis*. Na *Otkrivenju* se nadahnjuju osobito razne sljedbe, iznad svega Svjedoci Jehovini koji se vide spašenima među onih 144.000 izabranih. Neki govore o tisućljetnom kraljevstvu koje započinje godine 2000., i tako dalje. Dovoljno je sjetiti se brojnih filmova koji se u posljednje vrijeme, osobito na prijelomu tisućljeća nude gledateljima.

Otkrivenje nije povijesna knjiga, nego teološka, bogoslovna knjiga, knjiga vjere. Nju treba čitati s vjerom i u vjeri koju smo naslijedili od Isusovih učenika. Tek onda možemo pravilno shvatiti ono što pisac *Otk* opisuje.

France Rozman upravo tako želi čitati *Otk*, analizirati i čitatelju iznijeti nepatvorenu biblijsku poruku koja važi za sve vrijeme jednako.